
DIN ISTORIA FAMILIEI ÎN BASARABIA LA ÎNCEPUTUL SEC. AL XIX-lea: INCAPACITATEA SOȚULUI LA VIAȚĂ CONJUGALĂ

Alina Felea

Cuvinte-cheie: familie, viață conjugală, divorț, drept canonic, Basarabia, Imperiul Rus.

Căsătoria, în sens larg sau îngust, poate fi tratată din diverse puncte de vedere: juridic, economic, social, psihologic, moral, religios, fiziologic. După cum susține *Dicționarul de psihologie*, „nota proprie a familiei, ca instituție socială având la bază alegerea reciprocă a partenerilor maritali, este de a asigura reproducerea speciei, în condiții socioculturale determinate” (Popescu-Neveanu 1978). Căsătoria dintre un bărbat și o femeie este și un fenomen biologic, fiind mijlocul de înmulțirea neamului omenesc, de factorul de continuare a generațiilor (Левитов 1905, 65). În relațiile interumane căsătoria ca fapt biologic are două aspecte: fiziologic și psihologic. Din punct de vedere fiziologic, căsătoria se compune din atracția sexuală a două persoane de gen diferit, care poate avea drept consecință graviditatea și nașterea unui urmaș, dar și diferite boli etc. Paralel cu aceste momente fiziologice, într-o căsătorie se dezvoltă și psihologia familiei și a relațiilor conjugale, apare dragostea, care conduce la o dezvoltare armonioasă a persoanei. Pe lângă factorul biologic, este binecunoscut că familia avea și are rol social-economic și de bază într-un stat. De aceea statul, în corespundere cu normele moral-religioase ale fiecărei epoci istorice, căuta să soluționeze problemele apărute în familie, implicându-se într-o problemă delicată, intimă a familiei ca cea a relațiilor sexuale între soți, deoarece relațiile anormale într-o familie aveau impact nu numai asupra familiei date, dar și asupra comunității în care acesta locuia, asupra mentalului colectiv, asupra întregii societăți.

În epoca medievală și în epoca modernă căsătoria era considerată sacră, de aceea autoritățile ecleziastice permiteau divorțul numai în anumite cazuri, printre care se numără și incapacitatea unui

dintre soți la viață conjugală – impotența (Dicționar 2011, 313), care se încadrează atât în motivele morale de divorț (Fuștei 2008, 284), cât și în cele fizice. Analiza divorțurilor pe motiv de impotență din secolul al XIX-lea, dar și în perioadele anterioare, este dificilă și controversată, pornind de la mentalitatea timpului. Puține dintre cupluri sau dintre femei aveau curaj să mărturisească despre o astfel de problemă în viața de familie. De aceea documentele cu referire la problematică sunt în număr redus.

Noțiunea

Fenomenul impotenței a fost cercetat de specialiști din domeniul medicinei, psihologiei și sexologiei. Termenul își are proveniența în limba latină, de la „im” – negare și „potentia” – putere. Din punct de vedere medical, „impotența este imposibilitatea de a săvârși actul sexual. Această tulburare poate fi de origine organică (alcoolism, disfuncție endocrină) sau psihologică” (Silllamy 1998, 156). *Dicționarul de medicină* califică impotența drept incapacitatea unui bărbat „de a avea un raport sexual satisfăcător” și „este provocată de tulburări de origine organică sau psihică” (Dicționar 2011, 313). Conform *Dicționarului istoric de gallicisme* impotența este „incapacitatea bărbatului de a săvârși un act sexual deplin” (Епишкин 2010). Enciclopedia psihologică susține că este „imposibilitatea de a avea act sexual drept urmare a eșecului sexual masculin (lipsa sau pierderea libidoului, lipsa erecției sau ejacularea precoce)”. Poate fi de natură neuroreceptorică, spinală sau „psihogenă (psihologică), care provine din mecanismele nevrotice” (Психологическая). Aceeși noțiune este dată și de dicționarul sexologic (Сексологический). În sexologie se menționează că prin termenul „impotență” se subliniază diverse tulburări ale funcțiilor sexuale – de la infertilitate până la dizarmonie sexuală (Сексологический).

Problema în istoriografie

Problema incapacității unui dintre soți la viață conjugală a fost examinată în studii, articole și monografii semnate de cercetătorii istoriei familiei din Țara Moldovei, Țara Românească, Transilvania și Imperiul Rus, care prezintă fenomenul în contextul vieții de familie sau în ceea ce privește poziția femeii în viața de cuplu (Ghițulescu 2004; Studii 2010; Ciclu 2009; Царынова 1991, Zabolotnaia 2011, 175). Relatând despre familia din Țara Moldovei în epoca medievală, cercetătoarea Lilia Zabolotnaia susține: „Chiar dacă era prevăzută desfacerea căsătoriei pentru neîndeplinirea relațiilor conjugale, evident că foarte greu, aproape de neconceput era ca soția să-l reclame pe soțul său pentru așa ceva. În societatea medievală era ieșit din comun să se afișeze viața personală și, în mod special, viața sexuală. În caz că era intentată acțiunea de divorț din motivul respectiv, la procesul de judecată era numit oricare alt motiv, numai nu acesta, lucru confirmat de lipsa aproape totală a documentelor” (Zabolotnaia 2011, 175). În sursele ce vizează Țările Române în perioada sec. XVI-XVII istoricul L. Zabolotnaia a găsit doar un singur document care relatează explicit un caz de inițiere a desfacerii căsătoriei din motivul imposibilității îndeplinirii obligațiilor conjugale, o cerere de despărțire formulată de o femeie în 1691 (Zabolotnaia 2011, 175)¹. Vorbind despre acest motiv de desfacere a căsătoriei, cercetătoarea constată că era extrem de rar întâlnit sau menționat în documentele de divorț din alte țări europene, de exemplu, în Polonia, unde a depistat un singur caz, când se face o tentativă de a desface o căsătorie din motivul de neîndeplinire a obligațiilor conjugale².

Cercetătoarea T. Țaturova susține că în Imperiul Rus în baza acestui motiv căsătoria putea fi desfăcută doar după trei ani de căsnicie (Цатurova 1990, 59-65; Цатurova 2011).

Poziția Bisericii Creștine

Conform canoanelor religioase, mireanul care și-a produs intenționat defectul fizic a organului de reproducere, pentru trei ani era îndepărtat de

la Sfintele Taine (Ap. 21, 22, 23; I Sobor. 1) Comentând pravilele Sfinților Apostoli, ale Soboarelor Episcopale etc., episcopul Nicodim Miloș susține că persoana, care și-a produs un astfel de defect, a săvârșit un mare păcat, calificat ca sinucidere (Епископ 2001). Drept motiv pentru apariția unei astfel de pravile a servit activitatea sectei valesienilor, apărută în sec. II, care, tratând în felul său cuvintele lui Iisus Hristos din Mt 19, 12 a introdus în rândurile adeptilor săi scopirea (Scriban 1939; Dicționarul 1998). Împotriva acestei secte au fost îndreptate pravilele Sfinților Apostoli. Se vede că această sectă era pe larg răspândită, căci repetarea acestor pravile sunt întâlnite și în prevederile Primului Conciliu de la Niceea (325), și în prevederile celui de-al patrulea Conciliu de la Constantinopol (Епископ 2001).

În Biserica din Vest, impotența ca motiv de divorț este pomenită în canoanele Soborului din Liftin (Belgia) în 743, în canonul 17 al Soborului din Vermer (dioceza Suasson) în 753, în canonul 15 al Soborului din Salzburg în 799. Cercetătorul A. Zagorovski susține că utilizarea acestui motiv de divorț și pomenirea lui în hotărârile Bisericii, demonstrează faptul că Biserica Creștină apreciază motivul dat drept putere distructivă a familiei, fiind și o mărturie a deselor exemple în practică (Загоровский 1884, 140). Totodată, în multe dintre cazuri nu se efectua o cercetare medicală, dar concluzia era trasă în baza discuției cu soții. Astfel, în canonul 20 al Soborului de la Compiegne din 756-757 se sublinia: „dacă soția va spune că soțul nu i-a conviețuit conjugal, iar soțul va susține inversul, trebuie de crezut soțul” (Загоровский 1884).

Biserica Ortodoxă, utilizând acest motiv pentru a permite divorțul, reiese din următoarele considerente:

- 1) Impotența trebuie să fie depistată până la căsătorie. Pierderea puterii în perioada căsătoriei nu putea servi drept motiv de desfacere a căsătoriei, deoarece căsătoria din punct de vedere creștin include nu numai elemente fizice, dar și morale.
- 2) Neștiința soțului de prezența acestui handicap până la căsătorie nu putea fi motiv de divorț, deoarece Biserica Ortodoxă admitea căsătoria cu astfel de persoane, cu excepția celor castrați, presupunându-se că acest handicap se poate trata.

¹ Cercetătoarea L. Zabolotnaia publică integral textul documentului preluat din Nicolae Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței (scrisori domnești și scrisori private)* (Iorga 1899, 80) și face o analiză detaliată a acestuia.

² Este vorba despre magnatul lituanian Krzysztof Moniwid Dorohostajski, învinuit de a doua soție, Zofia Radziwiłł, de impotență.

3) Femeia putea cere divorț doar dacă n-a știut de impotența soțului până la căsătorie, deoarece se considera că o astfel de căsătorie a fost încheiată fără acordul femeii.

Problema incapacității unui soț la viața sexuală în codurile de legi

Problematica a fost abordată în codurile legislative ale multor țări, în diverse perioade. În dreptul bizantin prevederile referitoare la impotență au fost reflectate în *Codex Justinianus* (529-534) și în *Legile lui Leon și Constantin*. *Codul lui Iustinian* susține: „fără vină se desface căsătoria, dacă soțul timp de trei ani n-a avut contact cu soția” (Загоровский 1884)³. *Legile lui Leon și Constantin* menționau că se acorda divorț în cazul când „bărbatul trei ani de zile n-a avut putința conviețuirii conjugale cu soția” (Загоровский 1884)⁴.

Capitulariile lui Pipin din 753, în cazul impotenței soțului, îi permiteau soției dreptul de a se plânge pe soțul ei „pentru părăsirea de către soț a patului nupțial”. În caz că faptul era demonstrat, soții divorțau, soția având dreptul de a dispune de soarta ei. Dar deja *Capitulariul* din 757 susține că într-o astfel de învinuire se dă crezare spuselor bărbatului (Загоровский 1884, 140).

În Imperiul Rus, în *Zakon Gradski* se remarcă: „Se desface căsătoria dintr-un motiv necesar și rațional, când cineva nu va avea putință să aibă raporturi fizice cu soția sa și să îndeplinească ceea ce sunt obligați soții să îndeplinească la indicarea naturii sale: dacă după trei ani de la încheierea căsătoriei, soțul nu se va arăta bărbat pe deplin, atunci soția poate singură sau cu participarea părinților să divorțeze de el, chiar dacă soțul este împotriva” (Загоровский 1884)⁵.

În documentul nr. 22038 din 28 februarie 1806, emis de Sinodul Rus, se menționează despre desfacerea căsătoriei din motivul incapacității îndeplinirii obligațiilor conjugale cauzate de la naștere sau din motive căpătate pe parcursul vieții: „о разлучение от супружества за неспособностью к супружескому сожитию или от природы или от других случившихся в течении времени причин” (ПСЗРИ 1830); documentul nr. 29728 din 8 ianuarie 1824 prevede cauza de divorț

pe motivul impotenței soțului „о разводе по причине оскопления мужа” (ПСЗРИ 1824).

Cauza dată este specificată în *Hexabiblul lui Armenopulos*, în *Кормчая книга*, în legile adoptate de Sinod etc. (Кормчая 1912, гл. 48; Устав 1841, 241, 245-247, 256; Свод 1842, 47, 64).

Potrivit lui Armenopulos, titlul 12, existau motive generale de divorț, motive pentru divorțul soțului în detrimentul soției (Manualul 1921)⁶ și motive pentru divorțul soției în detrimentul soțului (Manualul 1921)⁷. Codificatorul menționează că le-a enumerat doar pe cele „cari mi s-au părut vrednice de băgare în seamă și ... să le recunoască în această lege pe acelea anume, după care se poate desface căsătoria fără pedeapsă” (Manualul 1921). Pe primul plan apare impotența soțului: „... când bărbatul nu se poate împreuna cu femeia și în trecere de trei ani se arată neputincios la împreunarea cu femeia”. În asemenea caz atât soția, cât și părinții ei pot desface căsătoria, chiar și fără învoirea soțului. Bărbatul este obligat să întoarcă femeii toată zestrea, dacă a luat-o, „iar darul dinaintea nunții rămâne la el, pentru ca el să nu primească nici o pagubă” (Manualul 1921).

Procesul

Este bine cunoscut că potrivit canoanelor bisericești divorțul putea fi cerut doar de către partea nevinovată. În urma cererii era efectuată o cercetare minuțioasă. Metodele legale de demonstrare a impotenței erau: recunoașterea personală a pârâtului; jurământul reclamantului sau pârâtului; cercetarea fecioriei prin expertiză medicală; mărturiile mamei sau tatălui soției și chiar mărturiile vecinilor.

Pentru a demonstra veridicitatea motivului era nevoie de expertiză medicală. Însă uneori nu era nevoie de a face o expertiză medicală, deoarece învinuitul recunoștea faptul (Загоровский 1884, 322). Urmările erau complicate doar pentru soțul incapabil, deoarece era supus imposibilității recăsătoririi.

Studii de caz în Basarabia în sec. al XIX-lea

În documentele de la începutul secolului al XIX-lea impotența era indicată prin expresiile „fără puterea mădulării” și „ești legat”. Adresarea într-

³ *Новые Заповеди Иустиниана царя*, гл. 44, гр. 43, гл. 4, л. 42.

⁴ *Главизны Леона царя и Константина*, гл. 49, зачаток 2-ой, гл. 9, л. 123.

⁵ *Закон Градский*, гл. 48, гр. 11, гл. 2, л. 71 на об.

⁶ „Pricinile despărțenii bărbatului în vătămarea femeii”.

⁷ „Pricinile despărțeniei femeii cu vătămarea bărbatului”.

o instanță într-o problemă atât de delicată cerea un anumit curaj din partea femeii sau a rudelor acesteia, care expuneau în public un defect al bărbatului.

Astfel, la 23 martie 1813, Vasile Coșcodan din satul Condrătești înaintează o plângere cu privire la examinarea pricinii cu soția sa Maria, fiica lui Dumitru Bosiioc, din același sat, cu care nu se poate împreuna, fiind „fără puterea mădulării”, din care cauză soția a plecat la părinți. În urma unei jalbe i s-a dat „o carte cu hotărâre ca să o ție” trei ani, fără drept de a se despărți. În acel timp se considera că impotența poate fi tratată: „să va tămădui jeluitorul”⁸.

Și în cazul soților Anastasia și Toader Rusu se indică că soțul este bolnav, „fiind fără putere mădulării”, indicându-se să mai trăiască încă doi ani cu soțul ei și dacă acesta nu se va întrema atunci să ceară divorț⁹.

Imposibilitatea întreținerii unor relații sexuale provoca agresivitatea bărbatului impotent și conducea la aplicarea violenței verbale și fizice față de femeie. Astfel se întâmplă în cazul soților Ecaterina și Samson. Mama Ecaterinei, Ileana, văduvă din Gura Galbenă, la 20 august 1813 se adresează cu o plângere pe ginerele său, care din cauza incapacității de a-și îndeplini obligațiile conjugale își bătea soția și soacra¹⁰. Dicasteria a poruncit ca cazul să fie cercetat. În urma cercetării Samson a susținut că a lovit-o cu bățul. Deși s-a constatat că Ecaterina a fost neconținut bătută, i s-a indicat să aștepte tratarea lui și dacă nu se va trata, numai atunci să i se permită a doua căsătorie.

Un alt caz este cel al soților Vasilie și Ștefana Musteață. În 1816 în instanță s-a adresat tatăl femeii pe motiv că ginerele său, fiind impotent, o învinuiește pe fiică-sa de adulter cu cumnatul Vicul și o bate. Toți cei implicați în caz au fost chemați la Dicasterie. În urma anchetării Vasilie a recunoscut că, fiind impotent, a supus-o pe Ștefana „tiraniei”, pricinuindu-i bătaii, iar adulterul n-a fost demonstrat¹¹. Pedepsa pentru aceasta a fost despărțirea pentru o perioadă de trei ani, cu luarea zestrei. Totodată victima urma să aștepte tratarea soțului trei ani, prevăzuți în legislație.

În general, victimele violenței fizice în context familial sunt supuse mai multor acte de agresiune

în decursul timpului. Efectele imediate ale violenței fizice sunt vătămarile corporale sau moartea victimei. Femeile mai erau supuse violenței sexuale și abuzului sexual, care constă „în orice contact sexual nedorit de către partener sau cu privire la care partenerul nu poate să-și exprime consimțământul valabil format. Contactul sexual fără consimțământ este considerat viol. Acest concept cuprinde violul marital, dacă relațiile dintre parteneri sunt oficializate, și violul în general, pentru alte tipuri de relații sexuale obținute fără consimțământ prin forță, amenințare și/sau constrângere” (Violența 2011, 13). În această categorie intră și „impunerea forțată a practicilor degradante și umilitoare în timpul actului sexual contrar voinței” (Violența 2011, 13).

Un caz de divorț, care a avut la bază nu numai pricina de impotență, dar și atentat la onoarea soției, însoțită de bătaii tiranice, a fost cel al soților Fedora și Andrei Cuciuc. Fedora din satul Mimoreni, ținutul Orhei, s-a căsătorit cu locuitorul satului Buiucani Andrei Cuciuc în 1814. Peste câteva luni de la căsătorie depune o jalbă în care își învinuiește soțul că, fiind impotent, în prima noapte de căsnicie a atentat la cinstea ei, dând-o spre pângărire rudei lui – Nanie Iosif, o bate fără milă, n-o întreține și este slab de minte. Nemaiputând suporta tratamentul inuman, Fedora a povestit rudelor și s-a adresat în instanță¹². Pe baza acestui caz a fost inițiată o anchetă în urma căreia s-a stabilit: 1. Andrei și Fedora au fost cununați la 24 ianuarie 1814 de către preotul Vasilie cu voia și încuviințarea ambilor; 2. Andrei a confirmat că este impotent și recunoaște că toate cele spuse de Fedora, cu referire la pângărirea ei, sunt fapte adevărate. Nanie refuză să recunoască faptul săvârșit. În urma cercetărilor s-a demonstrat că Andrei și Gafița, soția lui Nanie, sunt veri primari, mamele lor, Meliana și Maria, fiind surori, astfel Nanie ar fi cumnat de la verișoară. 3. S-a adevărit faptul că Andrei era „cam slab de minte”, nu-și întreținea soția, dar o tiraniza și o bătea¹³.

Rezolvarea situației de conflict

Conform legislației, persoana vinovată, în cazul dat impotentă, nu avea dreptul să se recăsătorească. În cazul Fedorei și al lui Andrei Cuciuc hotărârea Dicasteriei din 30 decembrie 1814 a fost clară: 1. A se permite desfacerea căsătoriei Fedorei și a

⁸ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 330, f. 1.

⁹ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 325.

¹⁰ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 329.

¹¹ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 1604.

¹² ANRM, F. 205, inv. 1, d. 681, f. 1-1v.

¹³ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 681, f. 5-9.

lui Andrei pe următoarele motive – impotență, atentat la cinstea soției, bătaii tiranice. 2. Deoarece Fedora nu este vinovată de adulter, dar a fost pângărită de Nanie cu permisiunea lui Andrei, nu va fi supusă epitemiei și îi este îngăduit a se recăsători. 3. Andrei este pe viață lipsit de dreptul de recăsătorie. 4. Cazul atentatului la cinstea Fedorei, săvârșit prin complicitate de Nanie cu Andrei, să fie examinat de Guvernământul civil¹⁴. Acest caz de divorț a fost soluționat în favoarea femeii, toate învinuirile ei fiind demonstrate.

Nu întotdeauna însă autoritățile luau în considerație motivul numit. Astfel, la 21 mai 1827, o oarecare Muntean, locuitoare a orașului Bender, se adresează Mitropolitului cu rugămintea de a i se desface căsătoria. Petiționara relatează că șase ani în urmă s-a căsătorit legal cu Ștefan Muntean, dar pe perioada vieții conjugale n-a avut contact fizic cu soțul, fapt care poate fi demonstrat. Fiind tânără și nedorind să ducă o viață desfrânată, roagă să i se permită divorțul pentru a se recăsători¹⁵. Rezoluția pe acest caz a fost negativă¹⁶. După cum se vede, nu întotdeauna chiar și un caz demonstrat de impotență se sfârșea cu divorț. Cazul de mai sus este ilustrativ, femeia fiind nevoită să continue viața în comun cu soțul.

În cazul Anastasiei și al lui Toader Rusu, al Ecaterinei și al lui Samson Dicasteria recomandă ca soții să trăiască împreună timp de trei ani din ziua nunții – timp în care boala urma să fie tratată. Doar după trecerea acestui timp, în caz că problema nu se soluționa, femeile puteau să facă cerere repetată.

Concluzii

În urma cercetării și analizei dosarelor, putem concluziona că în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea, femeile sau rudele acestora au adresat plângeri către autoritățile ecleziastice, rugând să fie divorțate de soții lor pe motivul incapacității soțului la viața conjugală. Deși impotența putea servi drept temei pentru divorț, autoritățile ecleziastice au făcut tot posibilul pentru a menține familia, căutând motive false și susținând că impotența poate fi tratată. Femeile adesea au fost forțate să continue viața conjugală cu soțul cel puțin trei ani de la nuntă. În același timp, femeile erau victime, fiind supuse violenței fizice și verbale. Deși în numeroase cazuri s-a constatat că bărbatul este impotent și își maltratează soția, nu li s-a permis să divorțeze.

Bibliografie

- Ciclul 2009:** Ciclul vieții familiale la românii din Transilvania în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și începutul sec. XX. (ed. I. Bolovan, D. Covaci, D. Deteșan, M. Eppel, E.C. Holom) (Cluj: Presa Universitară Clujeană 2009).
- Dicționar 2011:** Dicționar de medicină. Larousse (București: Editura Univers Enciclopedic 2011).
- Dicționarul 1998:** Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a (București: Editura Univers Enciclopedic 1998).
- Fuștei 2008:** N. Fuștei, Creștinismul pe înțelesul tuturor (Chișinău 2008).
- Ghițulescu 2004:** C. Ghițulescu, În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țările Românești ale secolului al XVIII-lea (București 2004).
- Iorga 1899:** N. Iorga, Documente românești din arhivele Bistriței (scrisori domnești și scrisori private), partea II (București 1899).
- Manualul 1921:** Manualul legilor sau așa numitele cele șase cărți adunat de pretutindeni și prescurtat de vrednicul de cinste păstrătorul de legi și judecător în Salonic Constantin Harmenopulos, tr. de Ioan Peretz (București 1921).
- Popescu-Neveanu 1978:** P. Popescu-Neveanu, Dicționar de psihologie (București 1978).
- Scriban 1939:** A. Scriban, Dicționarul limbii românești (Iași 1939).
- Silllamy 1998:** N. Silllamy, Dicționar de psihologie (București 1998).
- Studii 2010:** Studii de demografie istorică (secolele XVII - XXI) (coord. C. Padureanu) (Arad 2010).
- Violența 2011:** Violența față de femei în familie în Republica Moldova (Chișinău 2011).
- Zabolotnaia 2011:** L. Zabolotnaia, Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei în contextul european până la începutul sec. al XVIII-lea. Căsătorie, logodnă, divorț (Chișinău 2011).

¹⁴ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 681, f. 9.

¹⁵ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 5675, f. 1-1v.

¹⁶ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 5675, f. 2.

- Загоровский 1884:** А. Загоровский, О разводе по русскому праву (Харьков 1884).
- Епископ 2001:** Епископ Никодим (Милош), Правила Святой Православной Церкви с толкованиями, часть 1, Holy Trinity Orthodox Mission, 2001. http://lib.eparhia-saratov.ru/books/13n/nikodim_milosh/rules1/rules1.pdf. (Accesat în noiembrie 2012).
- Епишкин 2010:** Н.И. Епишкин, Исторический словарь галлицизмов русского языка (Москва 2010). <http://gallicismes.academic.ru/15973/%D0%B8%D0%BC%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F>
- Кормчая 1912:** Кормчая, напечатанная с оригинала патриарха Иосифа (Москва 1912).
- Левитов 1905:** П.В. Левитов, О брачном союзе и его значении в области половых отношений. Христианское чтение 7, 1905, 65-84.
- ПСЗРИ 1824:** Полное собрание законов Российской империи с 1649 года, т. XXXIX (Санкт-Петербург 1824).
- ПСЗРИ 1830:** Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. Т. XXIX (Санкт-Петербург 1830).
- Психологическая:** Психологическая энциклопедия (http://mirslivarej.com/content_psy/impotencija-4179.html#ixzz2QZXpwgy8).
- Свод 1842:** Свод Законов Российской Империи, 2-е изд. (Санкт-Петербург 1842).
- Сексологический:** Сексологический словарь (http://mirslivarej.com/content_medenc/impotencija-95499.html#ixzz2QZYd9Que
- Устав 1841:** Устав Духовной Консистории (Санкт-Петербург 1841).
- Цатурова 2011:** М.К. Цатурова, Три века русского развода. XVI-XVIII века (Москва 2011).
- Цатурова 1990:** М.К. Цатурова, Прекращение брака по русскому семейному праву XVIII в. Вестник Московского университета 5, сер. 11, Право, 1990, 59-65.
- Цатурова 1991:** М.К. Цатурова, Русское семейное право XVI-XVIII вв. (Москва 1991).

From the history of a family in Bessarabia of the early 19th century: the husband's inability to perform the conjugal duty

Keywords: family, married life, impotence, divorce, canon law, Bessarabia, Russian Empire.

Abstract: The article deals with a sensitive issue related to the study of family history in Bessarabia: a divorce on the grounds of husband's impotence, which is not enough consecrated in historiography. In this study, based on concrete examples from the life of Bessarabians in the 1st half of the 19th century, there is presented the practice of divorce on the grounds of husband's sexual inability, as well as church regulations on this subject. As sources of the study there were used documents from the State Archive of the Republic of Moldova.

Из истории семьи в Бессарабии начала XIX века: половая несостоятельность супруга

Ключевые слова: семья, супружеская жизнь, импотенция, развод, каноническое право, Бессарабия, Российская империя.

Резюме: Статья посвящена рассмотрению щепетильного вопроса, связанного с изучением истории семьи в Бессарабии – разводу по причине импотенции, который недостаточно освящен в историографии. В данном исследовании на основе конкретных примеров из жизни бессарабцев в первой половине XIX века представлена практика осуществления развода по причине половой несостоятельности супруга и церковные предписания по этому поводу. В качестве источников исследования были использованы документы из фондов Государственного архива Республики Молдова.

14.03.2016

Dr. Alina Felea, Institutul de Istorie al AȘM, str. 31 August 1989, 82, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: afelea44@yahoo.com